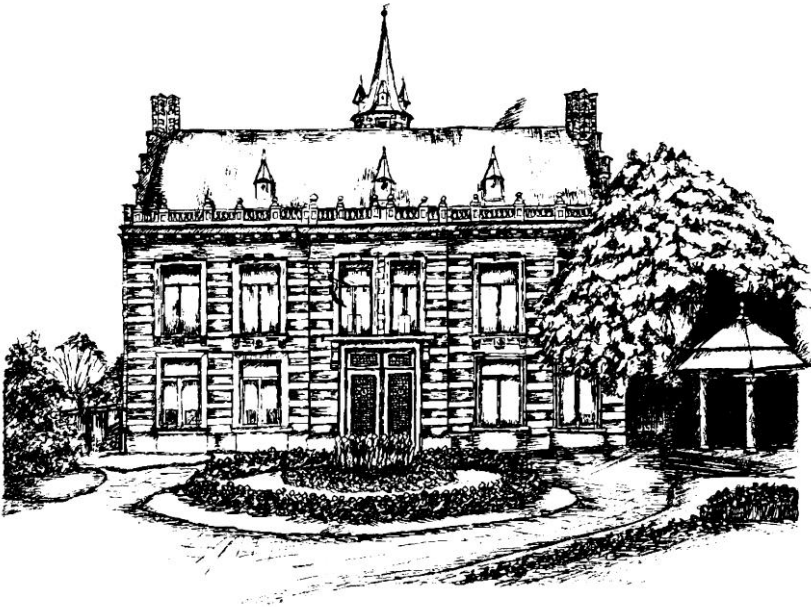

Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang XXXI nr. 3 – 2013
Afgiftekantoor Turnhout 1
www.taxandriavzw.be

België – Belgique
P.B.
2300 Turnhout 1
8/4722
P708501

Taxandria Nieuws

Ledenblad van Taxandria,
Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige
Kring van de Antwerpse Kempen v.z.w.

Inhoud

Woord vooraf	1
Collectiedag Eerste Wereldoorlog	3
Lezing door stadsarcheoloog Nico Arts	4
Cultuurmarkt aan de Warande	5
Kinderliedjes in het Taxandriamuseum	6
Open Monumentendag	7
Heilig Kruisprocessie	7
Verslag lezing prof. Blondé	8
Verslag projectieavond van oude glasplaten van Paul Van Hal	11
Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden	13
Brief van Hertog Jan – zaterdagse markt,	17
Erfgoed in de media en op het internet	19
In Olen stort een Handley Page Halifax neer	21
Zoenakte 1542 te Meer	25
Schenking aan de Vrienden van het Begijnhof	28
Opnieuw (veel) archief geïnventariseerd	29
KempArt 2013	32
Turnhoutse bijnamen: 'Allemaal Binken'	33
Reacties van leden	34
Gegevens over Van Eekert	35
Foto (voorlopig?) onbekend nummer 13 en 14	39

Woord vooraf

Beste Taxandrialid,

De sombere taal van mijn inleidend woordje in de vorige nieuwsbrief mag sinds enkele weken plaats maken voor een iets optimistischere kijk op de museumsector in Turnhout. Het schepencollege stelde ons begin november gerust. De stedelijke musea, waaronder het Taxandriamuseum, zullen in de toekomst blijven bestaan, weliswaar met iets beperktere openingsuren. Dit wil geenszins zeggen dat de musea gespaard blijven van ingrijpende besparingen. De werkings-, aankoop- en restauratiebudgetten van TRAM41 dalen aanzienlijk. Hierdoor zijn grote tijdelijke tentoonstellingen in het Taxandriamuseum niet langer mogelijk. De gepensioneerde medewerkers zullen tot 2019 niet vervangen worden. De administratie van TRAM 41 zal samen met de projectvereniging Erfgoed Noorderkempen volgend jaar verhuizen van het stadhuis op de Grote Markt naar het Speelkaartenmuseum. Het stadsarchief verhuist vanaf 2016 naar de Warandesite.

Ook de Taxandriakring moet een duit in het zakje doen: de stadstoelagen die we mogen ontvangen dalen voor de 3de keer in 4 jaar. Om een degelijke werking te kunnen blijven garanderen, is Taxandria in de toekomst dus quasi volledig afhankelijk van jullie lidgelden. Er wordt bovendien van ons ook verwacht dat we aan actieve sponsorwerving gaan doen. Enkel zo kunnen de broodnodige restauratiewerken aan museumstukken verder gezet worden.

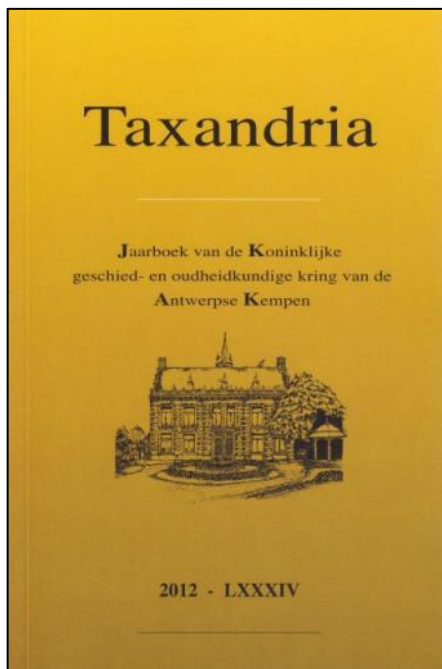
De archeologische tentoonstelling 'Vondsten Vertellen' die sinds 15 november plaatsvindt zal dus de laatste grote expositie in het Taxandriamuseum zijn. Ik wil u sterk aanraden een bezoek te brengen. Ook het bijhorende boek is voor geïnteresseerden een "must-have". Meer info vindt u verder in de nieuwsbrief.

Ondertussen zijn we met enkele partners volop bezig met de permanente invulling van de eerste én tweede verdieping van het museum vast te leggen. In het voorjaar 2014 zal u dan een mix tussen het oud vertrouwde museum van enkele jaren geleden en een frisse heden-daagse en uitgezuiverde voorstelling van de voorwerpen kunnen bewonderen. Wij kijken er alvast naar uit!

In de loop van oktober ontving u ons Jaarboek 2012. Zoals u merkt zijn er meerdere korte artikels en is de inhoud divers.

De meesten onder u hebben gezien dat er in het jaarboek een overschrijvingsformulier zat. Willen diegenen die hun lidgeld nog niet betaald hebben, dit a.u.b. nog dit jaar doen? Zij vinden op het adresetiket van deze nieuwsbrief een feloranje lijn. Alvast bedankt.

U merkte al dat de eindejaarsexcursie niet is doorgegaan. De gekozen bestemming bleek volgens de excursieleiders niet aan de verwachtingen te voldoen of was simpelweg tijdelijk gesloten. Uitstel is echter geen afstel. We gaan opnieuw op zoek naar een geschikte stad en laten u in de volgende nieuwsbrief iets weten.

Nu al staat een groot aantal activiteiten voor 2014 vast. Zo starten we op 30 januari met een uitzonderlijke lezing door twee archeologen, Jef Van Doninck en Stefan Delaruelle, die de rol van het eerste Taxandriabestuur (1903) bij belangrijke archeologische opgravingen in de Antwerpse Kempen vakkundig zullen bespreken. Nadien worden een rondleiding in de tijdelijke tentoonstelling en een drankje voorzien. Volgend jaar besteden we tevens aandacht aan twee bekende Turnhoutse componisten en uiteraard - u zal er niet om heen kunnen - de herdenking van de Eerste Wereldoorlog...

In deze nieuwsbrief leest u meer over de eerstvolgende activiteiten van dit jaar. Maar liefst vier keer roepen we uw hulp in en doen we een beroep op uw geheugen, uw historische kennis en/of familie- en kennissenkring. Ik wens u veel lees- en denkplezier.

Bert Hendrickx
Voorzitter

Lezing door Harry de Kok op woensdag 11 december: Geneeskunde uit de oude doos te Turnhout

Op woensdag **11 december 2013**, om 20.00 uur, zal oud-stadsarchivaris Harry de Kok een lezing houden op de zolder van het **Taxandriamuseum**, Begijnenstraat 28 te Turnhout.

Hij zal trachten een verhaal te brengen dat opgesmukt is met pittige details, gebaseerd is op Turnhoutse bronnen en voor het grootste deel volledig nieuw. Het is dus 'made in Turnhout', maar geldt 'mutatis mutandis' ook voor andere gemeenten. Als je, zoals de mensen van onze tijd bent opgegroeid met begrippen als open-harttransplantaties, niersteenvergruizers, transplantaties enz. is het misschien moeilijk voor te stellen hoe het er, alles bijeen nog niet zo lang geleden, aan toeging. Er was wel een gasthuis en er was een hele resem medici, een medisch korps van alle mogelijke herkomst, maar daarnaast zocht men het zeer vaak hogerop in de magische sfeer en bij de verschillende heiligen.

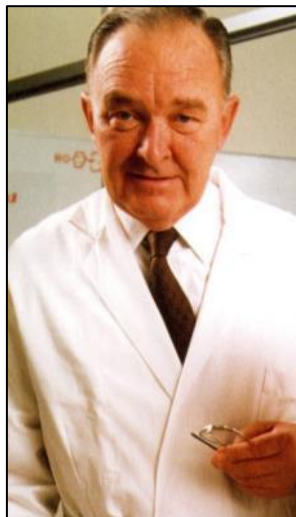
ziekentriduüm in de Begijnhofkerk te Turnhout

Harry zal in zijn verhaal uitgebreid stilstaan bij de verschillende soorten medici en proberen te vertellen hoe ze werkten en ook vele namen voor Turnhout vermelden. Tot welke ingrepen waren ze in staat, soms

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2013

al een beetje modern maar vaak zeer primitief. Ook allerhande kwakzalvers worden ten tonele gevoerd, ook hier met nu eens een positieve duiding maar vaak ook een negatieve. Wat gebeurde in een stad als Turnhout bij noodsituaties, zoals epidemieën? Ook de volksgeneeskunde met daarbij heel wat magische invalshoeken bleef zeer belangrijk. En hoe zat het met de vele geneesheiligen? Wat geloofde men en hoe praktiseerde men dat? Er waren *wrijvers* en *strijkers*, *overlezers* en pendelaars enz. Hoe zat het met de militaire geneeskunde? De speciale rol van het gasthuis en van de vele infirmerieën maken eveneens deel uit van het verhaal. Dat alles wordt geschetst binnen een lokaal sfeerbeeld. De levensomstandigheden en het milieu waren soms *ziek-tebevorderend* en welke waren de opvangnetten die bestonden voor zieken en armen? Omdat de individuele geneesheer een centrale rol inneemt zal die veel aandacht krijgen. De lezing gaat met andere woorden over geneeskunde in een stad waarin vanaf de jaren vijftig de kern werd gelegd van een bedrijf dat heel de wereld van medicamenten voorziet.

Foto: dr. Paul Janssen

Harry de Kok volgde Raymond Peeters in 1973 op als stadsarchivaris van Turnhout en in 1979 als conservator van het Taxandriamuseum. Hij is licentiaat-geaggregeerde geschiedenis (Rijksuniversiteit Gent). In november 2009 ging hij, nadat hij meer dan vijfendertig jaar de leiding had over het archief en de stedelijke musea van TRAM41, met pensioen. Hij publiceerde diverse werken over Turnhout en de Kempen. Voor een uitgebreide bio(biblio)grafie verwijzen we graag naar het Taxandria Jaarboek 2009, het Turnhoutse geheugen van Brabant, deel I, p. 13-45.

Nieuwe tentoonstelling in het Taxandriamuseum: Vondsten vertellen - Archeologische parels uit de Antwerpse Kempen

Al tien jaar is de **Archeologische dienst Antwerpse Kempen** (ADAK) actief in onze regio. In die periode werd heel wat boeiend onderzoek verricht. Maar archeologisch spoorwerk in de Kempen gebeurde natuurlijk al veel langer en leverde de afgelopen twee eeuwen behoorlijk wat nieuwe inzichten op. De **nieuwe tentoonstelling** in het Taxandriamuseum en **het bijhorende boek** laten enkele topvondsten uit de Kempen 'aan het woord'. Ze vertellen niet alleen over de vroegere bewoners van onze streek, maar ook over

ontdekkers, de erfgoedpioniers. Tweehonderd jaar geleden gingen onderzoekers al graven in onze schrale zandbodems, op zoek naar sporen. Walterus Van Genechten, Eugene Surinx, Louis Stroobant, Gustaaf Aerts: waren deze erfgoedpioniers wetenschappers of gewoon ordinaire schattengravers? Archiefstukken en verhalen schetsen een beeld van hen, hoe ze te werk gingen en hoe hun collecties mee aan de basis lagen van onze Kempense musea. Dat de Taxandriakring en bekende bestuursleden in dit verhaal een prominente rol spelen, zal vlug duidelijk worden...

'Vondsten Vertellen' is een dynamische voorstelling van de geschiedenis van de Antwerpse Kempen tot aan de Late Middeleeuwen. Oude en nieuwe opgravingen geven jong en oud een idee van de archeologische rijkdom van onze regio.

De tentoonstelling vindt plaats van zaterdag 16 november 2013 tot zondag 2 maart 2014 in het Taxandriamuseum, Begijnenstraat 28. Leden van Taxandria kunnen gratis het museum en dus ook de tentoonstelling bezoeken. Vermeld dan wel aan de balie dat u lid bent.

Verslag Collectiedag Eerste Wereldoorlog in De Warande

Op zaterdag 7 september organiseerde de Provincie Antwerpen met Erfgoedcel Noordkempen een 'Collectiedag' in De Warande. Iedereen die voorwerpen, foto's, brieven, enz. over de Eerste Wereldoorlog bezit, kreeg de mogelijkheid om deze te tonen aan een panel van experts en te laten registreren. Een professionele fotograaf maakte bovendien foto's van de meegebrachte stukken. Bestuurslid Sam Van Clemen was als kenner van de Eerste Wereldoorlog in Turnhout aanwezig om bepaalde zaken te duiden. Als u wil weten welke stukken van de regio Turnhout geregistreerd zijn, ga dan naar www.europeana1914-1918.eu, drukt u bovenaan op 'ontdek' en geef een zoekterm als bijvoorbeeld 'Turnhout' of 'Vosselaar' in.

Ondertussen heeft Taxandria nog informatie rond de Eerste Wereldoorlog in de Kempen mogen ontvangen. Zo liet bijv. Willy Van Sprenghel enkele reisdocumenten uit Turnhout en omgeving digitaliseren. Wil u nog stukken, foto's e.d. i.v.m. WOI tonen of schenken, dan kan je steeds contact opnemen met Taxandria via taxandriavzw@gmail.com of via 014/44.04.85

Verslag Zondag 16 september: Cultuurmarkt aan de Warande

De weerman had voor zondag 16 september hondenweer voorspeld. Het Kempische 'microklimaat' besliste er gelukkig anders over, zodat we zelfs af en toe mochten genieten van een aangenaam zonnetje. Deze meevaller en het interessante culturaanbod rond en in De Warande bracht duidelijk veel mensen op de been. Ook op de stand van Taxandria ontmoetten we vele geïnteresseerden. De grote banner met info over Turnhout en de Eerste Wereldoorlog heeft hier zeker toe bijgedragen. Een vraag die ons allen bezighield, was (en is nog

steeds!) waar is het zwaard van de 'Madelon' bovenop het monument van de gesneuvelden aan? Zie meer hierover op de volgende bladzijde.

Vriendelijk dank aan Cultuurcoördinatie Turnhout voor de excellente organisatie.

OPROEP: Waar is het zwaard van de Madelon?!

Zoals het gestolen paneel 'De rechtvaardige rechters' van het Lam Gods in de Gentse Sint-Baafskathedraal, leeft ook Turnhout al vele decennia met een mysterieuze en onopgeloste verdwijning.

Waar is nu eigenlijk het zwaard van de Madelon? Deze vraag houdt ons al een hele lange tijd bezig.

Dit monument voor de gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog op het Zegplein werd op 2 juli 1922 ingehuldigd door kroonprins Leopold. Het kunstwerk van beeldhouwer Floris De Cuyper en architect E. Van Averbekke werd niet door iedereen goed ontvangen. Het Aankondigingsblad van 9 juli 1922 vermeldde: *'Van protest ja, tegen den aard*

van voorstellingen op het gedenkteken, en wel op zedelijk gebied... Dat dergelijke naaktheden elders, te Brussel bijv. nauwelijks onopgemerkt zouden worden, is mogelijk, maar we zijn hier te Turnhout, en zoo iets niet gewoon...' Het monument werd bekroond door een allegorische figuur die al vlug de Madelon werd genoemd. Deze naam zou verwijzen naar een populair Frans lied *La Madelon* of *Quand Madelon* (1914) van Louis Bousquet, dat handelt over soldaten die flirtten met een jonge lieflijke dienstster in een café.

Er is amper iets geweten over de verdwijning van het zwaard van de Madelon. We weten zelfs niet wanneer het gestolen is... en nog meer... wie en vooral waarom het verdwenen is. Is het een flauwe grap net zoals de vele bierflesjes die over de wijsvinger van de rechterhand werden geschoven?

Taxandria wil graag in de komende jaren het mysterie oplossen en heeft daarvoor jullie hulp nodig! Alle verhalen, anekdotes zijn welkom. De bekroning is uiteraard... de vondst van het zwaard dat –volgens hardnekkige geruchten- zich nu gewoon ergens in Turnhout bevindt! Alvast bedankt.

Verslag lezing door stadsarcheoloog Nico Arts: De archeologie van boeren, burgers en elite in mid- deleeuws Eindhoven en omgeving

Op 26 september gaf Nico Arts, stadsarcheoloog van Eindhoven een lezing met als titel *de archeologie van boeren, burgers en elites in middeleeuws Eindhoven en omgeving circa 1100-1650*.

Nico Arts is sinds 1989 stadsarcheoloog van Eindhoven. Hoewel 90% van het oppervlak van het archeologisch bodemarchief van de in oorsprong middeleeuwse stad in de periode voor

de start van de professionele archeologie is vernietigd, kan de stadsarcheologische dienst indrukwekkende onderzoeksresultaten voorleggen. De cijfers van het personeelsbestand en team vrijwilligers zijn naar Vlaamse normen om van te duizelen. Daarenboven is de provincie Noord-Brabant op archeologisch gebied één van de meest onderzochte regio's in West-Europa. De bevindingen zijn ook zeer belangrijk voor Turnhout en de Antwerpse Kempen, waar de professionele archeologie pas later van start kon gaan. Met veel passie en oog voor detail vertelde Arts over de belangrijkste ontwikkelingen.

De dekzandruggen in de Kempen al ver terug in de tijd bewoond geweest. Het gebruik van de doorwaadbare plaats waar in de dertiende eeuw het stadje Eindhoven kwam te liggen is reeds enkele duizenden jaren terug in het verleden te situeren. Dat schept nieuwsgierigheid naar de ouderdom van de Turnhoutervoorde te Oosthoven. Men kan stellen dat er bewoning was tot 425, waarna Noord-Brabant werd verlaten tot en met het jaar 550. Vanaf de elfde en twaalfde eeuw zijn er steeds meer sporen van bewoning in de bodem terug te vinden. Een mottekasteel kwam te liggen op de plaats van het klooster van Marienhage. Na 1200 verandert het landschap aanzienlijk en deint het heidelandschap uit. De laatste waterputten met holle boomstammen

van eikenbomen uit de omgeving dateren van 1275. Het is in de dertiende eeuw dat nieuwe steden werden gesticht zoals Turnhout en Eindhoven. Volgens Arts waren de motieven voor de stadstichtingen de wolhandel. Arts situeert de stichting van Eindhoven kort na 1200. Maar men kan zich de vraag dan stellen vanuit historische hoek waarom Eindhoven dan zoals Turnhout niet is vermeld bij de nieuw “gemaakte oppida” in een oorkonde uit 1212. Eindhoven behield tot en met de opgang van de industrie net als Turnhout een zeer landelijk karakter. Vergeleken met Den Bosch was Eindhoven slechts een primitief boerenstadje.

Zeer interessant is de tabel met de overeenkomsten en verschillen tussen de stad, het platteland en elite-sites (kloosters en kastelen). Enkel bij elite-sites treft men versierd steen-

goed en kacheltegels aan, terwijl zowel in de stad en bij elite-sites exotische plantresten en pelgriminsignes te vinden zijn. Opvallend dat op het platteland zelden munten te vinden zijn. Betekent dit dat de geld-economie in de late middeleeuwen toch niet was doorgedrongen tot het platteland? Een belangrijke opmerking van Arts was dat archeologen meer moeten samenwerken met historici.

Dit verslag is helaas te kort om in te gaan op de vele details van de lezing. Hiervoor verwijzen we naar de publicaties. In december zal Arts nog een boek publiceren over het koor en het grafveld van de Sint-Catharinakerk te Eindhoven. Nico Arts (red.), 2013: *Een knekelveld voor de geschiedenis. Het archeologisch onderzoek van het koor en het grafveld van de middeleeuwse Catharinakerk in Eindhoven, circa 1200-1850*. Utrecht: uitgeverij Matrijs.

Bert Tops
Foto's: Jeroen Adriaensen

Nieuwe Turnhoutse schepen van Cultuur

Sinds 25 oktober heeft Turnhout officieel een nieuw schepencollege. U weet allen dat een twist binnen de meerderheidspartij NVA tot de onbestuurbaarheid van de stad heeft geleid.

Na coalitieonderhandelingen werd door een aantal partijen besloten niet langer met de NVA samen te werken. Hierdoor moest zittend schepen van Cultuur, Willy Van Geirt ontslag nemen (foto boven). Taxandria dankt hem voor het jaar dat hij Stedelijk Afgevaardigde was van onze Kring. Na een inlooperperiode waarin dhr. Van Geirt het brede cultuurhistorische erfgoed leerde kennen en ook met *volle goesting* leerde appreciëren, trok hij voluit de kar van de Turnhoutse musea. In hem vonden we een daadwerkelijke medestander die bij de moeilijke besparingsonderhandelingen er alles aan deed om de toekomst van de musea te vrijwaren.

Willy Van Geirt wordt opgevolgd door Astrid Wittebolle van Groen, die de bevoegdheden Cultuur, Tram41, APB Warande, Toerisme,

Ruimtelijke ordening, Projectmanagement en communicatie en ICT krijgt. Al jarenlang is zij beschermid van Taxandria en kent zo de werking en de noden van de Kring. Taxandria hoopt op een allerbeste samenwerking met de nieuwe schepen, zeker in deze onzekere tijden van intense besparingen.

Bert Hendrickx

Foto boven: Bart Van der Moeren

Foto onder: Stad Turnhout / Jan Verheyen

Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden

- 625 jaar geleden, in 1388 schonk Maria van Brabant vele landgoederen aan het hospitaal in de Gasthuisstraat.
- In 1613, 400 jaar geleden, werden de muren van de Sint-Pieterskerk hersteld.

- Op 28 december 1663 werd voor het beeldhouwwerk aan het orgel van de Sint-Pieterskerk 82 ½ gulden betaald aan Michiel Cate-lon. Op 19 januari 1665 ontving hij nog eens 4 gulden.

- In 1713 overleed Frederik I, koning van Pruisen en Heer van Turnhout in Berlijn. In Turnhout en Oud-Turnhout werd als teken van rouw zes weken lang de klok geluid. In een akte deed de Turnhoutse kastelein Hubert Van den Broeck leenverheffing van de baronie van Turnhout voor Frederik Willem I van Pruisen. Hij kreeg de bijnaam 'soldatenkoning'.
- 175 jaar geleden, op 8 december 1938 werd het blad 'De Kempenaer' opgericht door eigenaar, uitgever en drukker P.J. Delhuvence. Op 20 december werd het eerste exemplaar gedrukt door de Vennootschap Wellens, Delhuvence en Co in de Warandestraat in het huis 'De houten haspel'. Verder legden ze zich toe op het drukken van

kerkboeken en kinderprenten en vervaardigden ze gekleurde papieren. P.J. Delhuvenne vestigde zich in 1842 na de ontbinding van de vennootschap Wellens, Delhuvenne & Co in de Otterstraat. Hij zette het drukken van gelegenheidsdrukwerk en kinderprenten en 'De Kempenaer' verder. Nadien kwam het blad in handen van Splichal-Roosen en J. Splichal (tot 1935) en kreeg het een uitgesproken katholiek karakter. Het editoriaal van het eerste nummer luidde als volgt: *'een groottal inwoonders van onze Kempen hebben ons doen zien de noodzakelykheyd van een tweede Dagblad te doen verschynen, dewyl het reeds bestaende [het Aan kondigingsblad] meest vervuld is met straffelyke vonnissen, raedsels en andere beuzelaryen en dus geen genoegzaam nieuws kan inhouden. Wy hebben dus van onze pligt geacht hier aen te voldoen, met het doen verschynen van onzen Kempenaer, onpartydigheid, verdediging van Godsdienst, Koning en Vaderland zal hy altyd voor doelwit houden.'*

(bron: <http://www.historischedrukkerij.be> en Corbeels en co. Twee eeuwen grafische industrie in Turnhout.)

- Op 14 november 1913 werd Remy Cornelissen in Turnhout geboren als zoon van beeldhouwer Franciscus Cornelissen. Remi was eveneens beeldhouwer en ook leraar tekenen aan het H. Grafinstituut in Turnhout, de athenea van Sint-Niklaas, Antwerpen en Berchem en de Tekenschool Turnhout. Remi was laureaat van de Prijs van Rome (1943) en hij ontving de Prijs van het Gouvernement.

Remi was laureaat van de Prijs van Rome (1943) en hij ontving de Prijs van het Gouvernement.

Remy Cornelissen was tevens lithograaf en juwelenontwerper. Onder de invloed van Ernest Wijnants, die hij als zijn grote leermeester beschouwde, kwam hij tot de expressionistische beeldhouwkunst. Cornelissen bewerkte diverse materialen, met een voorkeur voor hardsteen. In 1963 ontdekte hij de lastechniek en bewerkte ijzer en chroomstaal in een materiaalaleigen vormmentaal.

Remy overleed in Antwerpen op 19 april 1990. In 2007 schonk zijn weduwe een groot aantal werken aan de stad Turnhout. Sindsdien is er zowel in het stadhuis op de Markt als in het Stadskantoor Blairon een permanente expo van zijn werken.

- 100 jaar geleden, op 25 december 1913 overleed componist Franz Andelhof. Hij werd op 23 maart 1853 in het hoekhuis van de Otterstraat en de Grote Markt van Turnhout geboren. Een deel van zijn muzikale opleiding genoot hij bij Joseph Robson en later bij Peter Benoit. Al vrij jong zette hij zich af tegen het katholieke leven in de provinciestad en zocht hij vrijzinnige kringen op. Als stadsbeiaardier kon hij het bijvoorbeeld niet la-

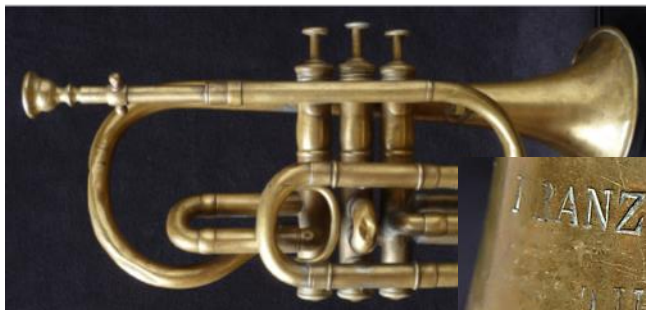

ten om het lied *‘Van het gebroed der papen, verlos ons Heer!’* van op de Sint-Pieterstoren te spelen. Het stadsbestuur was over dit optreden niet zo opgetogen. Als reactie nam Franz in 1876 ontslag na amper twee jaar dienst als stadsbeiaardier. Op 13 juni 1881 trad hij in het huwelijk met Maria Poupaert.

Andelhof is vooral bekend geworden als componist van Vlaamse liederen, maar ook operettes en cantates zoals “Turnhouts Glorie” naar aanleiding van de herdenking “100 jaar Slag van Turnhout”. Muziekstukken als “Het Jubellied der Kempen”, “Jubelmarsch” en vooral “Het Lied van den Smid” brachten hem nationale bekendheid.

Naast dirigent te zijn bij de harmonie “L’Echo de la Campine” en de harmonie “Condor” van Beerse, startte hij in 1889 met een eigen “Vrije Vlaamsche Muziekschool”, ook wel “Vrije Turnhoutse Muziekacademie” genoemd. In 1891 stichtte hij de Andelhofskring, een (semi-) symfonisch orkest van vrijwilligers die lokale feesten opluisterden.

Een minder gekende kant van Franz Andelhof is zijn tijdelijk (bij)beroep als instrumentenbouwer. Zo bezit de collectie van het Taxandriamuseum een messing jachthoorn met merknaam 'Franz Andelhof Turnhout'. Guillaume Van Sas, vader van de gekende Thom Van Sas deed ervaring op bij Andelhof tot hij 1885 een eigen zaak opstartte. Op het internet zijn nog meer voorbeelden terug te vinden van koperen instrumenten van zijn hand.

<http://www.trompetmuseum.nl/>

Bij velen zal Franz Andelhof bekend zijn van zijn monument dat vroeger in het Rozenpark van het stadspark te Turnhout stond.

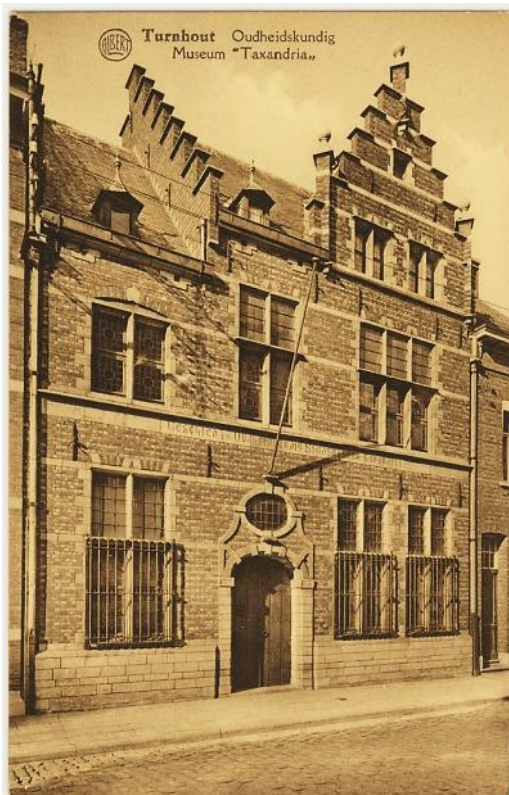
Naar aanleiding van het 100ste overlijdensjaar van Franz Andelhof wil Taxandria, samen met andere verenigingen en stadsdiensten in het voorjaar van 2014 een herdenking rond deze musicus organiseren. Meer info volgt in de eerste Taxandria Nieuwsbrief van 2014.

- In de stadsverslagen van Turnhout werden elk jaar demografische cijfers over Turnhout gegeven:
In 1888 telt Turnhout 18.023 inwoners: 8.765 mannen en 9.258 vrouwen. In 1913 telt Turnhout 24.506 inwoners: 12.039 mannen en 12.467 vrouwen. In 1938 telt Turnhout 29.426 inwoners: 14.452 mannen en 14.984 vrouwen. In 1963 telt Turnhout 36.909 inwoners: 18.271 mannen en 18.638 vrouwen. In 1988 zijn er 37.462 inwoners.
- 75 jaar geleden, in 1938, komt het laatste ‘zusterke begijn’ (De Boer) naar Turnhout. Er zijn nog een twintigtal begijntjes op het hof.
- In hetzelfde jaar wordt Scouts Sint-Frans opgericht, die voor het eerst aansloot bij het Vlaams Verbond van Katholieke Scouts in 1939. Deze stam, die alleen bestond uit voortrekkers, was in oorsprong een Jeugd-Derde-Ordebond onder de vleugels van de paters Franciscanen. Oprichters van de voortrekkersgroep waren pater Desiderius en Jos Slangen die tot 1941 de eerste groepsleider was van Sint-Frans.
- Op 1 december 1988 sloot het Speelkaartenmuseum dat zich nog in het Huis Metten Thoren bevond zijn deuren. Voortaan is het Nationaal Museum van de Speelkaart terug te vinden in de Druivenstraat.

Bert Hendrickx

100 jaar Taxandriamuseum in de Mermansstraat

Zonder het echt te beseffen, beleeft Taxandria dit jaar een speciaal moment. Het eerste echte, volwaardige Taxandriamuseum in de Mermansstraat werd 100 jaar geleden ingehuldigd.

Naast het organiseren van driemaandelijks vergaderingen over Kempische archeologie en geschiedenis en het uitgeven van een tijdschrift stelde de Kring Taxandria zich vooral tot doel om (kunst)historische en volkskundige voorwerpen op te sporen en in een museum te verzamelen.

De eerste, eerder bescheiden stukken die Taxandria kon verwerven, werden verzameld in een lokaal op de

Botermarkt (huidige Zegeplein) dat in handen was van het Syndicaat van Reizigers, Klerken, Handelaars en Patronen. De collectie nam in twee jaar fors toe, zodat moest uitgekeken worden naar een andere, meer geschikte locatie. Het Turnhoutse stadsbestuur kon dit praktische probleem oplossen door twee zalen op de bovenverdieping van het kasteel ter beschikking te stellen. Na een oppervlakkige opknapbeurt konden het eerste echte museum van Taxandria en *de bewaarplaats der oorkonden* op 23 april 1906 plechtig ingehuldigd worden.

Al snel was ook deze moeilijk toegankelijke locatie te klein.

Bovendien had de provincie het uitgeleefde kasteel aangekocht om het grondig te restaureren en een nieuwe bestemming te geven.

In een bestuursvergadering van 1911 werd besloten om in eigen beheer een nieuw museum te bouwen.

Na een relatief korte zoektocht kon Taxandria in de nieuw aangelegde, maar nog niet verharde Mermansstraat tegen gunstige voorwaarden een perceel grond verwerven. Het museum werd kosteloos ontworpen door Jules Taeymans, provinciaal bouwmeester en tevens bestuurslid van Taxandria. Het ontwerp van de voorgevel in Vlaamse neo-renaïssancestijl werd geschetst door kanunnik Jansen en verder uitgewerkt door architect Dupont en J. Taeymans. Op dinsdag 25 november 1913 werd het nieuwe volwaardige privémuseum ingehuldigd.

Foto stadsarchief Turnhout 71.014

In het Taxandria Jaarboek 2013 (verschijnt in 2014) zal een uitgebreider artikel verschijnen over het ontstaan van het Taxandriamuseum. Hieronder geven we alvast een beschrijving van de plechtige inhuldiging zoals die exact 100 jaar geleden in De Kempenaar stond.

Inhuldiging van het Turnhoutsch Museum

Een grijze donkere nevel hing verleden dinsdag morgen boven onze aloude vrijheid. Een koude wind en regen maakten daarbij het weder nog guurder en het winterzicht van de Novembermaand was vooral akeling in de slecht gekasseide Mermansstraat, waar evenals in ver-

scheidene onzer stadswijken de openbare wegenis wel wat aan een slijkweg lijkt en dan ook dient verbeterd te worden, zoowel om het uitzicht van de straat te verfraaien als om het verkeer te vergemakkelijken.

Aan een nieuw gebouwtje in Vlaamschen stijl hangt de feestvlag. Rijzig verheft zich het pareltje van Vlaamschen bouwtrant, daar te midden van al die burgerhuizen, welk als uit den grond zijn opgerezen sinds daar enige jaren geleden de Turnhoutsche Tentoonstelling plaats had, die van die nieuwe en afgelegen straat een aantrekkingspunt maakte zoals men hier nimmer heeft gekend.

Foto: Kikirpa, Taxandriamuseum in 1942

Hier nu is het museum van Taxandria opgericht. Men zou zeggen in- en uitwendig het 'home' van een kunstenaar. De voorouderlijke vloer- tegels, de houten dwarsbalken en de zoldering, de Vlaamsche schoor- steen spreiden dat aloude kunstgevoel tentoon, dat wezenlijk voor het moderne niet moet onderdoen, vooral niet als men daar al die oud-

heidkundige voorwerpen zoo keurig, zoo passend, zoo zorgzaam en zwierig ziet uitgestald.

Naast den vlaamschen schoorsteen twee aloude gildevlaggen, waaronder die der voormalige Rederijderskamer van Turnhout, daarnaast eene schoone eikenhouten glazen kast, waarin wij het oude reliquieschijn der H. Barbara uit St Pieterskerk meenen te herkennen, aan een der wanden een antieke thermometer, welke door den Eerevoorzitter der Rechtbank Mr Alex. Diercxsens eigenhandig werd hersteld, antieke kasten, oude schilderijen en aan de zoldering koperen lusters uit het ruutkeersentijdperk, toen men nog geen petroleum-, gas – of electrisch licht kende.

De feestzaal was door een uitgelezen publiek letterlijk volzet. Aan het bureel de onvermoeide voorzitter, Mr L. Stroobant, bestuurder Weldadigheidscolonie van Merxplas, de even onvermoeide onder-voorzitter de eerw. Heer kanunnik Jansen, archivaris der Stad Turnhout en pastoor te Beuzet; Mr Jules Diercxsens, de ievervolle secretaris; Mr Jules Taeymans de verdienstelijke Schatbewaarder en geniale bouwmeester, MM, Louis Boone advokaat en Surinx, kunstschilder, bestuursleden. Ook enige dames, geen suffragetten zooals men in Engeland vindt, maar dames die zich wijden aan de wetenschappelijke en maatschappelijke beroepsontwikkeling van ons volk en zich op dat gebied heel wat verdienstelijker maken dan de engelsche kiesrechtdames.

Mr Stroobant bedankte de heeren en dames die zoo talrijk aan de uitnodiging hadden beantwoord en het Museum van Oudheidkunde en van Folklore der Kempen in te huldigen, dat voortaan als een open boek zal wezen voor het volk, waar het zijn geestesvoedsel zal vinden voor ontwikkeling van kunstsmaak en beroepskennis.

't Is in de eerste zitting van Taxandria, een tiental jaren geleden op het stadhuis gehouden, dat de wensch werd geuit het kasteel van Turnhout te zien herstellen, hetwelk men op dat oogenblik onder den moker wilde brengen of althans in een bergplaats voor koopwaren en stadsdiensten wilde hervormen en dat vandaag als een wezenlijk castellum uit zijne puinen heroprijst.

Spreker wenschte de aanwezigen nu welkom in het nieuw museum van Taxandria en bracht hulde aan de intellectuelen die samenwerkten tot stichting van den oudheidkundigen kring en daarbij vergat hij ook niet de uitstekende Collegas van de Academie van Oudheidkunde van België, de heeren gebroeders van den Gheyn, Fernand Donnet, doctor

Van Doorslaer, Reydams, hoogleraar E. Dubois van Leiden, die het tijdschrift van den jeugdigen kring door hunne bijdragen steunden.

Hij bracht hulde aan den Provincialen Bouwmeester Mr Jules Taeymans, die zijne kunstkennis ten dienste stelde om een Museum in Kempischen Bouwtrant op te richten, waarvan de oudheidkundige stijl ten hoogste wordt gewaardeerd.

Ook zij die zoo milddadig bijdroegen om dat gebouw op te richten en onder die begiftigers mag onze Koningin Elisabeth niet vergeten worden die aan het nieuw Museum Kempische kanten schonk, welke door Mevrouw Jules Diercxsens zoo kunstig en zoo smaakvol zijn uitgesteld en reeds eene verzameling vormen welke volgens deskundigen eene waarde van duizenden vertegenwoordigt.

Ook Mr Baron de Broqueville, onze hooggeachte Kabinetoverste, wien voor zijne bemoedigende ondersteuning het eerevoorzitterschap van Taxandria is aangeboden, werd niet vergeten, maar de wensch werd geuit dat men hem nog lange jaren aan het hoofd mag zien van den oudheidkundigen kring der Kempen.

Hulde werd ook gebracht aan den Provincie-Raad, aan de opeenvolgende Gouverneurs Cogels, graaf de Baillet-Latour en Baron van de Werve en van Schilde, aan Mr Van Hal, Burgemeester van Turnhout en voorzitter van den Gouwraad, Mr L. Caron bestendige afgevaardigde, die ons aanzienlijke toelagen deed toekennen.

Eene bijzondere melding werd gemaakt van Mr en Mevrouw Jules Diercxsens en van den weleerw. Heer Kanunnik Jansen, want de opbouw van het Museum is eigenlijk hun werk en de stad Turnhout zal hen daarvoor immer erkentelijk zijn.

Tenslotte bracht de achtbare voorzitter ook een laatste groet aan de nagedachtenis van de leden die door den dood werden weggerukt en die men als de werkers van het eerste uur hier zeker niet mag vergeten. Aan ons dat vaderlandlievend werk voort te zetten met te ijveren voor de uitbreiding van het museum van Turnhout, dat in de toekomst moet bijdragen tot de kunstvorming en oudheidkundige kennis onze werkersbevolking en het verleden onzer dierbare Kempen moet verheerlijken.

De weleerwaarde Heer Kannunik Jansen beschreef ons in breede trekken de opkomst en het ontstaan van den oudheidkundigen Kring Taxandria, waarbij de sympathieke pastoor Goetschalckx, de eerw. Heeren Reusens en Coveliers, hoogleraar te Leuven, Mr H. Jacobs

archivaris der provincie werden geraadpleegd alvorens de standregelen der nieuwe vereeniging op te stellen; het was in eene intieme vergadering ten huize van Mevrouw Jansen in de Otterstraat dat de grondslag werd gelegd van het nieuwe werk en een voorlopig komiteit werd samengesteld bestaande uit de heeren L. Stroobant, Jansen, Jules Diercxsens, L. Boone, H. Van Genechten en P.J. Goetschalckx. Weldra had men tachtig leden en er bestond geestdrift onder de inschrijvers. Op 23 juni 1903 werd eene algemeene vergadering gehouden ten stadhuize, waarbij talrijke toehoorders uit Turnhout en den omtrek de standregelen goedkeurden. Mr L. Stroobant werd tot voorzitter, de eerw. Heer Kanunnik Jansen tot ondervoorzitter, Mr Jules Diercxsens tot secretaris, Mr H. Van Genechten bibliothecaris, Mr E. surinx bewaarder der oudheden en de heeren L. Boone en P.J. Goetschalckx tot bestuursleden uitgeroepen.

Zoo was de kring gevormd welke zijne eerste vergaderingen hield in het Syndikaat op de Botermarkt, daarna naar eene kamer in den toren van ons aloud kasteel verhuisde, waar er langzamerhand een oudheidkundige verzameling werd bijeengebracht, tot wij heden eindelijk onzen eigen haard in de Mermansstraat inhuldigen. Inschrijvingslijsten werden daarvoor rondgezonden en geteekend, aandelen in de Turnhoutse Tentoonstelling werden daarvoor afgestaan, Kempische steenbakkers gaven voortbrengselen van hunne nijverheid en het overige werd door leeningen aangevuld, want voor de openbare besturen was geen tusschenkomst te bekomen.

De voorgevel werd geteekend door Mr Dupont en door Mr Jules Taeymans verbeterd, die ook het plan van gansch het inwendige opmaakte; de grond werd aan heel voordeelige voorwaarden door Mr H. Mermans aan Taxandria afgestaan en Mr Jules Diercxsens gelastte zich met het toezicht over de bouwwerken. En zoo kreeg Taxandria zijn eigen haard, waar het zijnen leden het hartelijkst welkom toeroept. Nu weidt spreker uit over de werkzaamheden van Taxandria, wiens ideaal, wiens levensbeeld hierin bestaat van de gebeurtenissen uit het verleden aan het tegenwoordige en aan het opkomend geslacht te doen kennen en de liefde voor kunst en oudheidkunde bij het volk te doen stijgen. Daartoe werkt ook mede het geïllustreerd tijdschrift van Taxandria, dat met zijne merkwaardige bijdragen en autotypies algemeen in den lande wordt gewaardeerd.

Het museum bevat op het oogenblik menigvuldige lijkurnen, eene verzameling "silex" uit het steenen tijdperk, een bronzen standaardbeeld,

andere bronzen, oude munten en gedenkpenningen, kunststukken van den beeldhouwer Strymans, eene houten bank van de stad Turnhout welke volgens sommigen de oude Schepenbank, volgens anderen de oude Dingbank is geweest, menigvuldige zilveren breuken en schilden van de oude Kempische Gilden, gravuren, lichtprenten, teekeningen en schetsen van den kunstschilder K. Ooms, schilderijen van de kunstschilders Sohie en Surinx, gedenkenissen uit de Brabantsche omwenteling, oude handvesten, eene boekerij van Kempische schrijvers, waaronder de werken van Driedo en Lessius, merkwaardige exemplaren uit de oude Turnhoutsche drukkerijen en tenslotte een heel merkwaardige verzameling kanten.

Alles hier opsommen ware onmogelijk en zoowel als de leden van Taxandria dinsdag met heel veel belangstelling het Museum bezochten en zich schaarden rondom de overblijfselen uit het verleden, in dat Pantheon, waar de geest onzer helden en gedenkwaardige mannen voortleeft, zoo ook zal het Turnhoutsch publiek en het Kempisch volk met bewondering de kunststukken en de oudheden nagaan welke in het jeugdig Museum reeds zijn bijeengebracht.

Als een blijk van waardering zond H.M. de Koningin der Belgen dinsdag morgen haar portret, dat nu in het Museum prijkt. Al de aanwezigen teekenden het gulden boek van het Museum.

Onnoodig te zeggen dat de leden van Taxandria de redevoeringen van Mr Stroobant en van de weleerw. Heer Kanunnik Jansen met toejuichingen begroetten en dat iedereen voldaan was over de inhuldiging van het Museum, waar alleen de leden van het Gemeentebestuur ontbraken waarvan zich verscheidene, spijtig genoeg, hadden moeten doen verontschuldigen.

Het inhuldigingsfeest werd bekroond door een heerlijk banket in het Gasthof "De Gulden Poort", waarop talrijke heildronken werden uitgebracht. Het was een hartelijk vriendenmaal en de hotelmeester, Mr Manil werd algemeen geprezen om zijne heerlijke gerechten en lekkere wijn.

De aanwezigen zullen van de inhuldiging van het Museum van Taxandria een aangenaam en blijvend aandenken bewaren.

En dat het banket de moeite was, mag blijken uit de menukaart:

POMPEI. Domus Vettiorum
LES VENDANGES

COLLECTION G. H. MUMM & CO. REIMS

Huites Impériales de L'écluse
Potage chateaux
Faire gras sur toast
Hommage à l'Américaine
Selle de monton au feu
Chicoris flamandes
Suprême de perdreau Toulouse
Champignons frais farcis Périgord
Gigot de chevreuil sa poivrade
Surcé de marrons
Gâteau
Fruits
Dehors

Champagne G.H. Mumm & Co

Bouquet Gulden Poort Burchout 25 Nov. 1913.

On(t)roerend erfgoednieuws uit Turnhout

Op 7 november besliste de Turnhoutse gemeenteraad om van het Sint-Jozefcollege een bebost perceel met de Lourdesgrot, een perceel weiland en een perceel naaldbos, gelegen aan de overkant van de Nassaulaan aan te kopen.

Bij de verlenging van de Ringlaan richting Steenweg op Merksplas op het einde van de jaren 1980 werd dit perceel afgezonderd van het collegedomein. De overwoekerde grot krijgt door deze aankoop hopelijk een nieuwe toekomst. De grot had in oorsprong een dubbele functie. Aan de voorzijde met de Mariadevotie werden in de jaren 1950 tot 70 jaarlijks misvieringen voor heel het college opgedragen. Aan de achterzijde is er nog steeds een theater, zelfs met een ruimte voor de souffleur, met daarrond een trappenrij zoals in een amfitheater.

(gegevens o.a. uit boek 150 jaar Sint-Jozefcollege)

De historische waterpomp die in 1993 in de Gasthuisstraat als een replica van de originele pomp werd geplaatst is de laatste jaren in sterk verwaarloosde toestand. De pomp herinnert aan de vroegere waterpomp die voor het huis 'In de Fonteinen van Turnhout' stond. Het huidige schepencollege engageert er zich toe om de historische waterpomp in de Gasthuisstraat op te knappen en voor verder verval te behoeden.

Tijdens zijn 11-novembertoespraak sprak aftredend burgemeester Erwin Brentjens de volgende woorden uit: “Ook onze stad draagt nog de sporen van deze oorlog. Wij dragen dan ook ons bescheiden steentje bij aan de vele herdenkingen die in de loop van volgend jaar gepland zijn. Zo zal er een kleine herdenkingssite uitgebouwd worden waar in de glooiing rond de bestaande nieuwe fietsersbrug een bunker staat uit de Eerste Wereldoorlog behorende tot de Turnhoutstelling. Naast de reeds aanwezige rustbanken zal een infobord geplaatst worden dat meer uitleg zal geven over deze bunkergordel en zullen de taluds verder ingezaaid worden met veldbloemen, waaronder de rode papaver. Een bloem die universeel uitgroeide als symbool van het jarenlange oorlogsleed. Tevens zal een klein wandelpad aangelegd worden.”

Tijdens de presentatie van de beleidsplanning van de stad Turnhout, voorgesteld op 5 november, werd aangekondigd dat in de komende jaren het monument voor de gesneuvelden aan het Zegeplein zal gerenoveerd worden.

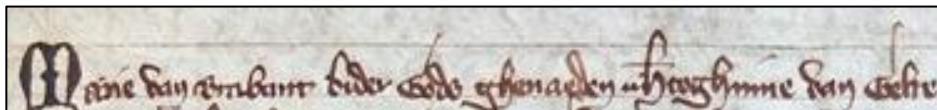

650 jaar geleden: brief van Maria van Brabant over week- en jaarmarkten, 18 april 1363

Stadsarchief Turnhout

Oorspronkelijk op perkament. Diets. 30 x 19,5.

Perkamenten staart met fragment zegel in rood was.

Marie van Brabant, bider Gods ghenaden Hertoginne van Gelre ende Grevynne van Zutphen doen cond allen luden.

Want onse lieve ende ghemynde here ende vader die Hertoghe van Brabant, des God ghenedich sijn moet, onsen lieven ghemynden luden, scepenen ende porters onser port ende vriheit van Turnoud voirtijds ghemeinnelic ghegheven heeft een wekemarcte erffelec bynnen onser voirs port te hebben ende te houden opten saterdach ende mede ghewilcoert ende gheconsenteert viere coormeesters te kiezen ende te setten bi des schoutheten raede aldaire alle coeren te wachten ende te verwaren die vervallen moghen bynnen onser voirs port ende oic bevoelen al onsen luden die onsen voirs schoutheitscape van Turnoud toe behoiren ende dare bynnensitten op enen [bandinc] ende broeke van twintich schillinghe zwarter tournoyse dat si alle goit, have, pennewarde, cleine oft groit hoe die ghenoept sijn ende sij vercoepen willen bringhen ende toenen ter voirseider wekemarcte twee saterdaghe t'einden een ende nerghent anders ghelijc die brieve dare op ghemaect clairlijc begrepen, die welke wij confirmeren, ratificeren ende approberen tot eweghen daghen mit desen brieve.

Ende omme dat wij willen dat dese voirs wekemarcte te beter sij zoe hebben wij onsen voirs luden van Turnoud ghegeven ende gheven erffelic ende emmermeer voir onses, voer onse oer ende voir onse nacomminghe dat onse ander lude van onsen dorpen van Ghierle, van Lylle, van Wechelen, van Vlymmerle, van Arendoncke, van Weelde, van Poppel, van Ravels ende van Bairle totter voirs wekemarcte van Turnoud commen ghelijc ende in alder selver manieren ende opten selven broeke hen af te neemen dat men onsen voirs luden byn-

nen onsen voirster schoutheitscape van Turnoud af neemen mach
alse sij 't voirs wekemarcte niet en commen ghelijcvoirs is.

Voirt meere omme beternissen ende voirtsetten onser voirs port ende
vriheit soe hebben wij ghegheven ende ghewilcoert, gheven ende
wilcoeren onsen voirs luden van Turnoud erflic ende emmermeer voir
ons, voir onse oer ende nacommelinghe
twee vrië jairemarcten te hebben ende te houden tot tween termijne 's
jairs daire die een af sijn sal des saterdaghs ende des sondaghs voir
haf meye, ende die ander des saterdaghs ende des sondaghs na sen-
te Lucas Dach des Evangelists alle goit, have ende penwarde, cleine
ochte groten die men in onser voirs port ende vriheit van Turnoud
bringht te vercoepen, te verwandelen ende te verthieren alse inne an-
deren vriën jairemarcten ghewoenlec is.

Ende dair toe hebben ghegheven ende gheven mit desen brieve voir
ons, voir onse oer ende nacommelinghe alman met sijne comenscape,
goide ende haven binnen onser voirs vriheit ende lande van Turnoud
ten goit, vast, zeker gheleide op sijnen techten marct tolle te voirster
marct te vaeren ende te keeren ende sijnen pennighen rastelic ende
vredelic te vertheren acht daghe voir elker jairemarcte durende ende
acht daghe na elker jairmarcte voirs durende uuytghenoemen mesda-
deghe luden van quaden faiten oft diene mitter hant selve jeghen ons
oft onse herelicheit ghebroect of ghedaen hadden oft deden opten
voirs jairmarct oft dair bynnen.

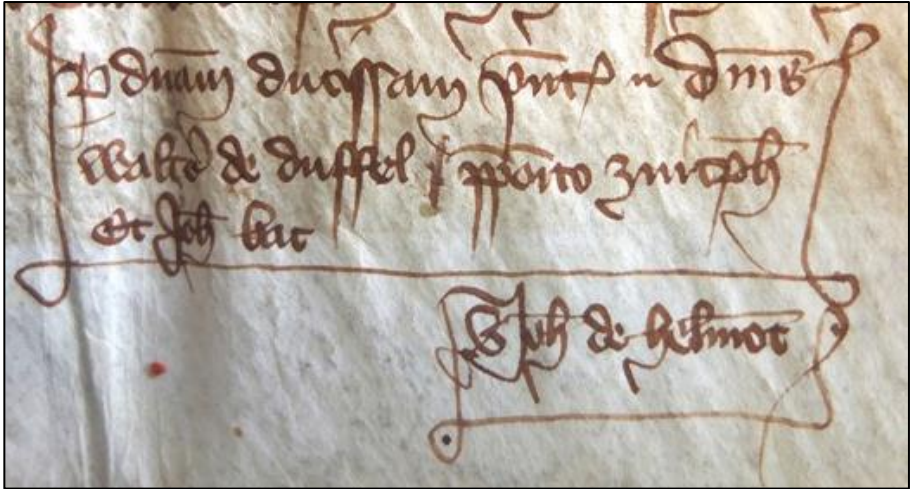
Ende omme dat wij willen dat desen brief ende alle die pointen hier
inne ghescreven vaste ende ghestede blijven tot eweghen daghen soe
hebben wij[n] doen bezeghelen mit onsen zeghelen.

Gegheven tot Turnoud opten achtiesten dach van aprille int jaire onse
heren dusent driehondert tsestich ende drieën.

*Per dominam ducissam presentes dominus
Walter de Duffel et preposito Zuitph
et Johannes Bat*

getekend :Johan de Helmont

rechtsonder :

Woordenlijst

(bron : Oud-, vroeg-, en middelnederlands woordenboek op www.inl.nl)

alman	: iedereen, een iegelijk
bandinc	: hetzelfde als gebannen gedinc. Een formele rechtszitting, op de gebruikelijke wijze.
broeke	: boete
comenscape	: van "coopmanscap" : koop en verkoop, handel, koopmanschap.
core	: geldboete
ghebroect	: van "broke" inbreuk op anderer rechten, vergrijp, misdrijf, misdaad,
gheleide	: bescherming, inz. vrijgeleide, verzekering dat men ongemoeid gelaten zal worden. In deze betekenis gaat gheleide vaak vergezeld van de bnw. goet, seker, vri, vast
goid	: vermoedelijk "goet" : koopwaar, lakense stof
haf	: half
lude	: lieden
oer	: van "oir" : erfgenamen
pennewarde	: van "pennewerde" een kleine hoeveelheid; van de een of andere waar (winkelwaar of koopwaar)
verteren	: gebruiken, besteden, voor een bepaald doel aanwenden
verthieren	: in andere handen brengen, onder de mensen brengen. In het bij zonder in het klein verkopen, slijten;
verwandelen	: (het) krijgen van een andere eigenaar
verwaren	: waarborgen, verzekeren, garanderen
wachten	: bewaken; hoeden; in de gaten houden

Transcriptie door Jef Van den Bergh

In Weelde stort op 13 mei 1943 een Handley Page Halifax zware bommenwerper van het 51 Sqn RAF op een huis.

In het artikel over de in Olen neergestorte Handley Page Halifax bommenwerper van het 51 Sqn RAF schreef ik over de “slag van de Ruhr”. Deze slag duurde van 5/6 maart tot 24 juli 1943. Het doel van de geallieerde luchtmacht was om met bombardementen het strategisch oorlogspotentieel van Nazi-Duitsland aan te tasten. In deze periode stuurde het Bomber Command op 26/27 maart 1943, 8/9 april, 26/27 april en 12/13 mei telkens een grote vloot van bommenwerpers naar Duisburg (DE).

In de nacht van 12 op 13 mei vertrokken 572 bommenwerpers, waaronder 141 Halifax zware bommenwerpers, naar Duisburg. Dit was de vierde aanval op deze stad in de slag van de Ruhr. De drie vorige “raids” hadden maar deels succes gehad. Deze nacht echter vielen de bommen wel geconcentreerd. De haven en het centrum van de stad hadden grote schade geleden. 1596 gebouwen werden totaal vernietigd en 273 mensen stierven. Vier van de staalfabrieken van Thyssen raakten beschadigd. Ongeveer 2000 krijgsgevangenen werden naar Duisburg gestuurd om de vensters, daken en andere schade te herstellen. In de haven waren 21 rijnen en 13 andere boten, met totaal 18 291 tonnenmaat, gezonken. Verder was er voor 41 000 tonnenmaat boten beschadigd. Het Bomber Command vond het daarna niet meer nodig om nog grote aanvallen in deze periode op Duisburg uit te voeren. Nochtans werden nog op 8 andere nachten een klein aantal bommenwerpers naar deze stad gestuurd. Deze zendingen hadden tot doel om de Duitse verdediging en de bevolking met schijnvallen aan te vallen.

Eén van de Halifax Mk II bommenwerpers die deze nacht Duisburg mee ging bombarderen was de **JB806** met romPCODE **MH-J-** (“J bar”) van het 51 Sqn RAF. Dit toestel werd tussen 21 februari 1943 en 21 maart 1943 door de firma English Electric Co. uit Salmesbury en Preston (VK) gebouwd. Het vliegtuig vertrok om 23 u 57 van de basis Snaith uit Yorkshire (VK) met een lading van twee 1000 pond zware explosieve bommen, 48 brandbommen van 30 pond elk en nog 630 brandbommen van elk 4 pond. Het plan was om via Egmond (NL) aan de kust de raffinaderij van Duisburg te bombarderen met de tweede

groep bommenwerpers en vervolgens via Noordwijk (NL) en Scarborough (VK) naar de basis terug te keren.

Halifax van het 51 Sqn RAF met het laden van bommen.

Zodra de **JB806** boven Nederland op 20000 ft hoogte vloog kwam de bommenwerper door een regen van de FLAK (luchtafweerkanonnen) granaten. Op ongeveer 10 minuten van het doel schoten plots FLAK granaten door de positie van de radio operator en door het dak van de cockpit. De linkervleugel was beschadigd en lekte brandstof. Toen ze Duisburg naderden vloog het bovenste gedeelte van de neuskoepel weg en navigator *Sgt Henderson* werd geraakt door een fragment van een FLAK granaat. De gewonden navigator werd achter de cockpit gelegd en kreeg een morfine-injectie. Omdat ze reeds zo dicht bij het doel waren besloot de bemanning om met de bomaanval verder te gaan. *Sgt Rae*, de bommenrichter, nam de rol van navigator mee over en de bommen werden op het geplande doel afgeworpen.

De bommenwerper nam de koers terug naar Engeland. Boven Nederland zouden ze beschoten geweest zijn door een Focke-Wulf 190 jager en een Junker Ju88. Dit lijkt me zeer onwaarschijnlijk want in mei 1943 was geen enkele FW190 en Ju 88 aan een nachtjacht groep van NJG1 (Nachtjagdgeschwader = nachtjachtwing) toegewezen. Geen enkele nachtjager heeft ook voor deze Halifax een overwinning opgeëist. Wel had de FLAK op het toestel gevuurd.

De uiterste motor van de linkse vleugel brandde en viel uit zijn ophanging. Ook het midden van de romp stond in brand. Het toestel begon neer te storten. De piloot gaf het bevel om te springen.

Het vliegtuig belandde op een schuur en maaide de woning van bakker Corneel Van Tigchelt in de Koning Albertstraat van Weelde weg. Het huis vloog in brand. De bakkersvrouw, Theresa Van Gils en het dochtertje Annie overleefden de brand niet. Een buur, J. Dickens, is nog in het vuur gegaan en is met een klein meisje in de armen teruggekomen. Dit was Treesje Van Gils, het nichtje dat die nacht daar ook sliep.

Sgt. Goodchild en *Sgt Knight* vallen in een veld en gaan naar een gebouwtje dat vol bleek te zitten met Duitsers. Ze werden naar een commandopost gebracht en daar vonden ze *Sgt de Bourbon* terug. Deze was zwaar gekwetst omdat hij met zijn parachute in de staart van het vliegtuig was blijven vasthangen. Zij hoorden ook dat *Sgt Henderson* naar een hospitaal gebracht was en dat *Sgt Brown* en *Sgt Rae* niet gekwetst waren maar ook gevangen genomen waren.

De krijgsgevangenen kwamen in 1945 vrij en met Operation Exodus terug naar het Verenigd Koninkrijk gestuurd.

Bij de aanval op Duisburg gingen 10 Lancasters, 10 Wellingtons, 9 Halifax en 5 Stirlings verloren. Dit was 5.9 % van de uitgestuurde bommenwerpersvloot. Deze getallen houden geen rekening met de vliegtuigen die in het Verenigd Koninkrijk verongelukten. Het 51 Sqn RAF verloor met deze aanval op Duisburg 44,44 % van de gevallen Halifax bommenwerpers.

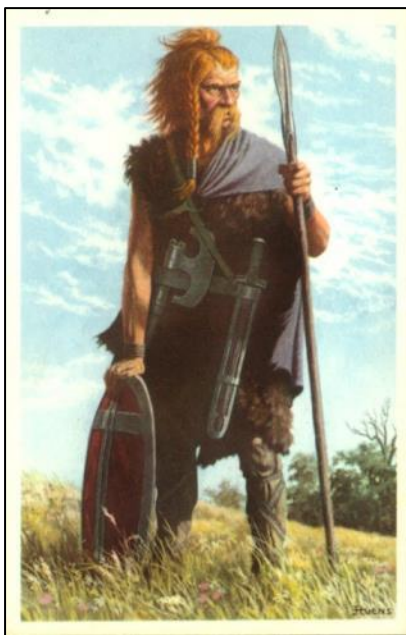
In 1992 bezocht *Ken Goodchild* Weelde en de herbouwde bakkerij. Daar ontmoette hij de zoon van Corneel van Tigchelt.

Heemkunde- en Erfgoedvereniging Nicolaus Poppelius vzw vermeldde de crash in Weelde in het artikel “Wel en Wee in Weelde” in 1978.

Jozef Van Troy, Cdt v/h Vlw. Ing. b.d.

Erfgoed in de media en op het internet

- Op <http://www.archiefbankkempen.be/> vindt u vanaf december 2013 een overzicht van alle archieven en collecties die worden beheerd door vijf gemeentelijke archiefinstellingen uit de Antwerpse Kempen: Brecht, Geel, Lier, Mol en Turnhout.
Via deze site kan je de inventarissen van deze archieven en collecties raadplegen en doorzoeken.
- Op <http://www.erfgoedbanknoorderkempen.be> vindt u de digitale versies van oude foto's en prentkaarten maar ook van oude films en geluidsopnames. Alle materiaal is afkomstig uit de diverse collecties in de Noorderkempen. Het thema Eerste Wereldoorlog werd de voorbije maanden gevoelig uitgebreid.
- <http://geschiedenisvanbelgie.blogspot.be/> omschrijft zichzelf als 'De Geïllustreerde Geschiedenis van België'. Deze pagina's tonen de digitale versie van de boeken 's Lands Glorie, uitgegeven door de Maatschappij Historia N.V. Met de historische en letterkundige bijdrage van Professor J. Schoonjans en de prachtige illustraties van J.-L. Huens. Nostalgie verzekerd...
- Tumult ontwikkelde een gloednieuw gemeentelijk inleefspel voor jongeren: Dilemma 14/18. Jongeren nemen beslissingen over moeilijke en levensechte dilemma's, ze brengen groepsopdrachten tot een goed einde en verzamelen voedselbonnen. Wil je jongeren in hun vrije tijd op een speelse manier laten kennismaken met het leven in WO1? Dat kan met <http://www.dilemma1418.be/>
Er is ook een (semi) Turnhouts personage...

- Het Algemeen Rijksarchief in Brussel bewaart heel wat **kaarten van lokale (water)wegen uit de periode 1848-1939**. De wegen doorliepen alle regio's van ons land. Zo tonen ze hoe, zij het niet altijd op hetzelfde ogenblik, onze omgeving eruit zag. Wegwijs geraken in deze hoop informatie is het niet altijd vanzelfsprekend. Recent plaatste men daarom de inhoudstafels online. Op die manier kan je vooraf aan een bezoek aan het Rijksarchief je onderzoek voorbereiden. Het spreekt vanzelf dat je zo een grote tijds-winst kan boeken. Hou wel rekening met volgende zaken:
 - De rooilijnkaarten van de 'Dienst der Verwoeste Gewesten' uit de periode na de Eerste Wereldoorlog worden ook digitaal aangeboden. De andere kaarten zijn dus in het Algemeen Rijksarchief in Brussel terug te vinden.
 - Voor een volledig begrip van de aangereikte informatie, is het nakijken van de inventaris handig. Zo vind je er terug wat het wettelijk en organisatorisch kader is waarin deze bronnen ontstonden of waar je nog informatie over het onderwerp kan vinden. Een belangrijk instrument dus om de waarde van de gegevens beter te begrijpen.
 - De consultatie van de beelden is gratis. Een voorafgaande registratie is vereist om toegang te krijgen. Wie al eerder de beelden van de parochieregisters en burgerlijke stand bekeek, is hier al mee vertrouwd en kan dezelfde login en paswoord gebruiken.

Overgenomen uit: <http://www.heemkunde-vlaanderen.be/>

- De veldslag van Hoogstraten van 1814 is door de jaren heen verloren gegaan in de geschiedenisboekjes. Deze Napoleontische veldslag is geen regelrechte veldslag zoals deze te Waterloo. Het was een aaneenschakeling van bloedige confrontaties van Franse troepen van Napoleon met geallieerden die een einde probeerden te maken aan de Franse overheersing op het Europese continent. In het jaar 2014 zal de vzw Erfgoed Hoogstraten in samenwerking met het stadsbestuur van Hoogstraten een herdenkingsjaar organiseren ter nagedachtenis aan deze bewogen periode.

<http://www.slagvanhoogstraten.be/> geeft vooral informatie over de reconstructie van de veldslag tijdens het weekend van 2 - 3 en 4 mei 2014 te Hoogstraten. Dan wordt deze veldslag nagebootst door meer dan 600 ervaren re-enactmentgroepen uit heel Europa. Het zal de grootste nagespeelde veldslag in Vlaanderen ooit worden tot nu toe.

Diavoorstelling De verdwenen Kempen Op 30 november door Natuurpunt

Natuurpunt Turnhoutse Kempen neemt u mee naar uw eigen streek meer dan 100 jaar geleden. Aan de hand van foto's uit boeken, postkaarten en oude glasplaten krijgt u tijdens een levendige diapresentatie een beeld van het uitzicht van de stille Kempen. De mooie natuur van weleer, de armzalige woningen en het eenvoudige leven van boeren die hard moesten werken voor de kost. Vaak dezelfde thema's als deze van de schilders die in die periode ook naar de Kempen kwamen. Sommige glasplaten zijn ware kunstwerken. De internationaal gewaardeerde **fotograaf Leonard Misonne** (1870-1943) ging zeer nauwgezet tewerk. Soms werden elementen zoals wolken vervangen om de bestaande foto nog artistieker te maken. Tot op de dag van vandaag is zijn werk nog steeds een pareltje van schoonheid!

Diareeks op zaterdag 30/11/2013 in zaal theater Stap ,Brugstraat 55, Turnhout. Aanvang 20.00 uur, einde 22.30u (toegang is gratis)
Meer info: Richard Vergaelen, voorzitter NP Turnhoutse Kempen (014 72 51 42)

Terzijde

Wie graag een in (kunst)leer ingebonden reeks Taxandria Jaarboeken wil, kan bij De Sleghte (Polare) aan de Wapper in Antwerpen 15 delen (van 1903 tot 1962) voor een aanvaardbare prijs kopen.

Meer info op: <http://www.polare.nl/boek/taxandria-1903-1905/>

Losse Taxandria Jaarboeken kan je ook nog aankopen in het Turnhoutse Stadsarchief.

De meeste jaargangen zijn nog beschikbaar.

Schenkingen

Door bemiddeling van Taxandria, mocht het Turnhoutse Stadsarchief een ruime collectie sigarenbanden ontvangen. Deze werden uitgegeven door het sigarenfabriek ALTO. De verzameling bestaat uit 112 reeksen en 42 losse bandjes.

Bovendien schonk Taxandrialid Dirk Segers aan Taxandria een kunstig ingekaderd erediploma van de *Congregatie der Getrouwde Mannen*. Dit eind 19de-eeuws document werd uitgegeven door de Jezuiëten van de Sint-Jozefkerk in de Herentalsstraat. Enkele bekende namen sieren de oorkonde, waaronder de bekende meester-houtsnijwerker Napoleon Daems. Het depot van het Taxandriamuseum krijgt zo wederom een interessant stuk kerk- en verenigingsgeschiedenis bij.

Enkele keren per jaar ontvangt onze kring van Uitvaartzorg Jan Schillebeeckx een bundel doodsbrieven van Turnhout en omgeving. Deze bevatten voor o.a. de genealogen een schat aan gegevens. Deze brieven vormen een nodige aanvulling van de zeer rijke funeraire collectie van het stadsarchief.

Hartelijke dank voor de schenkingen!

Al te vaak horen we dat - ogenschijnlijk onbelangrijke - zaken die betrekking hebben op het Kempische verleden, zoals documenten i.v.m. verenigingen, bouwgeschiedenis, doodsbrieven, knipselmappen, dagboeken, ... achteloos worden weggegooid. Deze documenten of voorwerpen zijn voor de lokale geschiedenis ongetwijfeld van belang en horen voor het nageslacht in de beste omstandigheden bewaard te worden in een officiële erfgoedbewaarplaats. Taxandria wil u daar graag bij helpen. Neem gerust contact met ons op.

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2013

Opnieuw archief geïnventariseerd

In september werd in het Stadsarchief van Turnhout een belangwekkend archief geïnventariseerd: **Stukken betreffende oorlog en bezetting, 1794-1932**

Het archief beslaat maar liefst 5 meter (33 dozen). Het betreft oorspronkelijk stukken die door kanunnik Jansen werden geordend onder "Militaire prestaties" en "Militaire Zaken" (uitgezonderd de stukken die verzameld werden door Jansen als "documentatie Eerste Wereldoorlog" in zover het stedelijk archief betrof), stukken betreffende de Eerste Wereldoorlog geordend en verpakt door Sam Van Clemen en tenslotte stukken die werden terug gevonden op de zolder van het stadhuis (los en verpakt in bruin papier met een korte inhoudsbeschrijving).

Het deelarchief bevat alle stukken van de Stad Turnhout die te maken hebben met de organisatie en uitvoering van maatregelen naar aanleiding van oorlogsdreigingen, oorlogshandelingen en bezettingen vanaf de Franse tijd tot en met de Eerste Wereldoorlog. De stukken betreffende de Tweede Wereldoorlog zullen in een later stadium worden toegevoegd. Concreet gaat het om stukken die te maken hebben met opeisingen en inkwartieringen, bevoorrading en rantsoenering, vergoeding van materiële oorlogsschade, verplichte tewerkstelling, maatregelen ter ere van gesneuvelden en ten voordele van verwanten van soldaten.

De volledige inventaris vindt u op <http://www.stadsarchiefturnhout.be/> bij 'stedelijke archieven'.

Project Kempische Klaprozen: Kempische gesneuvelden van de Eerste Wereldoorlog

In 2011 startte het Sint-Maria-Instituut van Geel, onder leiding van Herman Sterckx en Hans Geerts, met steun van k.ERF een educatief project rond de Eerste Wereldoorlog, met focus op de verwevenheid met de lokale en regionale geschiedenis. Het doel was de militairen uit zeven Kempische gemeenten die omkwamen tijdens de Eerste Wereldoorlog in kaart te brengen en hun verhaal zo volledig mogelijk te reconstrueren aan de hand van kritisch bronnenonderzoek.

Vanaf dit schooljaar doen ook enkele Turnhoutse scholen (Sint-Victor, Sint-Pieter, Heilig Graf en VTST) mee met dit project. Leerlingen van het 5de middelbaar krijgen een welbepaalde gesneuvelde soldaat uit de regio Turnhout als onderzoeksonderwerp. Op basis van een uitgebreid draaiboek kunnen de leerlingen een historisch-biografische beschrijving opmaken. Taxandria en heemkringen uit de buurgemeenten begeleiden hen hierbij. Zo vindt u bijvoorbeeld op de website van Taxandria (www.taxandriavzw.be/wordpress) het draaiboek 'Een historisch-biografisch onderzoek naar gesneuvelden in de 'Groote Oorlog' (1914 – 1918) van Turnhout' en de 'Lijst van de gesneuvelde soldaten van Turnhout van de Eerste Wereldoorlog'.

Uiteindelijk worden deze gegevens op de website <http://www.kempenseklaprozen.be> (online vanaf 7 november 2013) geplaatst, zodat alle geïnteresseerden de gevonden info over de gesneuvelden kunnen terugvinden.

Digitalisering dossiers gesneuvelden van WOI in het legerarchief van Evere

Dinsdag 29 oktober ging een team van bestuursleden van Taxandria en de Erfgoedcel Noorderkempen naar de Dienst Notariaat van het leger in Evere (Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht)

De militaire personeelsdossiers van gesneuvelden uit Turnhout en Beerse van de Eerste Wereldoorlog werden er als een sneltrein, maar vakkundig gefotografeerd. In de nabije toekomst zullen deze dan integraal digitaal raadpleegbaar zijn in het Turnhoutse stadsarchief. Het zijn deze dossiers die de hoofdbron vormen bij de onderzoeksopdracht van de leerlingen van het 5de middelbaar.

Rechtspraak in de Middeleeuwen

In 1210 werd de heerlijkheid Hoogstraten verheven tot Stad en Vrijheid door hertog Hendrik I.

Eén van de voorrechten daaraan verbonden was het zelfbestuur door een schepensbank. Gezien de grootte van het Land van Hoogstraten werd er een binnen- en buitenbank opgericht. Of deze oprichting gelijktijdig heeft plaatsgevonden is niet zeker.

De buitenbank bestond uit zeven schepenen; twee poorters uit Hoogstraten, twee uit Meer, twee uit Meerle en één uit Minderhout. De buitenbank zetelde in de Vrijheid. Bij moeilijkheden vroeg men raad aan de hoofdbank te Zandhoven. Na deze raadpleging nam de buitenbank een beslissing.

De binnenbank van Hoogstraten bezat de hoge, middelbare en lage rechtspraak. In de binnenbank van Hoogstraten zetelden zeven poorters uit de Hoogstraatse Vrijheid. Bij moeilijke rechtszaken volgden deze het stadsrecht van Antwerpen. Na deze raadpleging nam de binnenbank de uiteindelijke beslissing. Eens een beslissing genomen werd de straf zo snel mogelijk uitgevoerd. Om hierbij de orde te handhaven werden de gildebroeders opgeroepen zoals blijkt uit afschrift van volgend document.

Veroordeling 1761

Op 16 juni 1761 vaardigde de Binnenbank van Hoogstraten het volgende bevel uit aan de elf gilden uit het Hoogstraatse en van de omliggende dorpen om 's anderendaags om 10 uur in de voormiddag, ieder vier kloeke gewapende gildebroeders naar 't stadhuis te Hoogstraten te zenden om de voltrekking van een vonnis bij te wonen.

Het proces, waarin die dag gevonnist werd, was ingespannen door de drossaard tegen Geeraert Geerts, gevangene.

Geeraert was op 4 april 1761, te 7 uur 's avonds aangehouden "*omtrent het heyveld of het bos van de religieusen de arme Clarissen*" waar hij gewapend met "*een fusieck, geladen met hagel*" nadat hij geschoten had op "*Coenraed Reys, jager van S.H. de Prins Maximiliaan van Salm-Salm*". Het schot had Reys het linkeroog doen verliezen en tevens zijn lederen muts met 16 hagelkorrels doorboord.

Bovendien werd beklagde nog verdacht van andere misdaden en was het ook bewezen dat hij deserteur was van het Hollands leger.

Ter verdediging voerde Geeraert aan dat hij gehandeld had uit zelfverdediging, daar C. Reys hem eerst in de rug geschoten had. Het vonnis, dat op 16 juni uitgesproken werd en op 17 juni moest uitgevoerd worden luidde als volgt:

“De gevangene zal worden geschavotteerd, gegeeselt ende gebannen uyt het geheel hertoghdom van Hoogstraeten geduerende twintigh eerstcomende jaeren op pene van naerdere correctie, condemnerende den gevangene in de costen ende misen van justitie ter behoorelycke tauxatie ende moderatie”.

Het bevel draagt de volgende handtekeningen:

Minderhout:	Sint-Joris: Adriaen Hendrickx, koning
Meer:	Sint-Joris: Joannes M. Rommens, deken
	Sint-Sebastiaan: Adr. Verheyen, koning
	Gilde van de buesse: Jan Verheyen, hoofdman
Meerle:	Sint-Sebastiaan: Jan Huybrechts, koning
	Sint-Joris: Antoon van Dun, deken
Wortel:	Sint-Joris: handtekening niet te lezen
Rijkevorsel:	Sint-Sebastiaan: Peeter Snelinckx
	Sint-Joris: Jan Van Roey, koning
Hoogstraten:	Sint-Joris: Jan Van Dooren, onderdeken
	Sint-Sebastiaan: Peeter Nuyens, koning

31-07-1960: Gildefeesten St.-Jorisdorpen <http://www.erfgoedbankhoogstraten.be/>

De galg

Niet altijd was het gerecht “genadig”. In 1715 stond er een nieuwe galg op de grens van Wortel, aan de steenovens, richting Baarle. Daar was het dat er op 26 januari 1715 vijf struikrovers werden opgehangen.

Nieuwsbrief Taxandria 4, 2013

Tevoren waren ze opgesloten op het kasteel van Hoogstraten waar ze aan een Minderbroeder van het Spijker biecht hadden gesproken. In de morgen van de terechtstelling had de deken voor hen nog de H. Mis opgedragen en de communie uitgereikt.

Deze vijf struikrovers behoorden tot een bende bandieten. De oudste van hen was naar eigen zeggen nog geen 30 jaar, de jongste amper 20. Hoe ze elkaar ontmoet hadden bleef een raadsel. Eén van hen was een Duitser, de tweede kwam van Schilde, de derde was een gehuwde man uit Lembeek, de vierde een waal en de vijfde was uit de streek van Diest afkomstig.

Drie andere bendeleden kwamen er genadig van af; twee werden met roeden geselsd en de derde werd onder de galg vrijgelaten.

Brandstichting

In 1717 werd er bewezen geacht dat een meisje van slecht 17 jaar brand had gesticht. Zij werd opgesloten in het kasteel van Hoogstraten. De morgen van haar terechtstelling woonde ze de mis bij en ontving er de communie. Vergezeld door een pater Minderbroeder, aan wie ze pas gebiecht had, stapte ze naar de strafplaats. Voor het stadhuis van Hoogstraten werd ze gewurgd en na haar dood werd haar gelaat met brandend stro verschroeid.

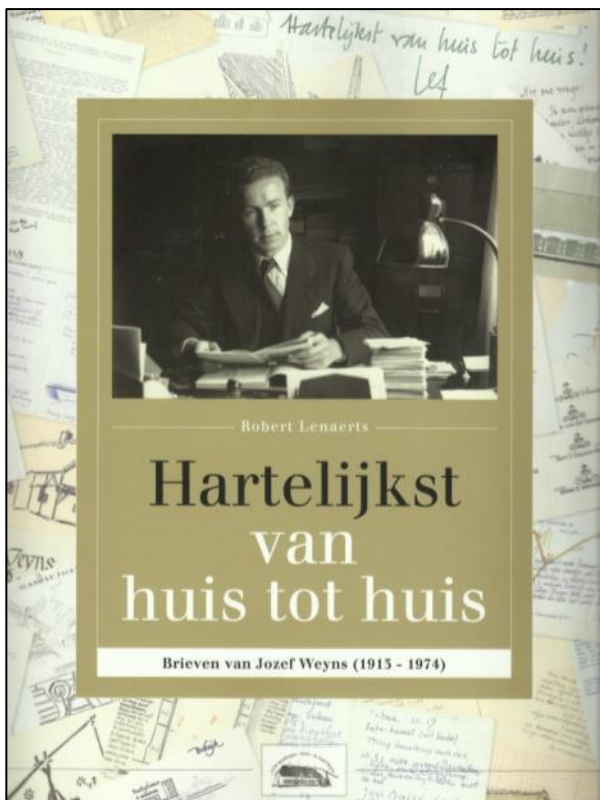
Van een guillotine werd er in Hoogstraten nooit melding gemaakt.

Schandpaal

Te Hoogstraten onderging op 30 mei 1848 een moordenaar een minder bloedige straf. Op 7 oktober 1847, tijdens de kermis aldaar, werd een man zwaargewond gevonden in Meer. Hij zou later aan zijn verwondingen bezwijken. De dader, een 25 jarige molenaarsknecht, wonende in Loenhout gaf zich gevangen. Hierdoor werd hij slechts tot levenslange dwangarbeid veroordeeld door het Assisenhof van Antwerpen. Vooraf moest hij in Hoogstraten op de markt een uur aan de schandpaal staan en bovendien gebrandmerkt worden. Deze straf onderging hij op dinsdag 30 mei 1884.

*Bron: archief J. Lauwereys
Bewerking: Frans Sniijders*

Boekbespreking: nieuw boek over Jozef Weyns

Jozef Weyns (1913-1974) geniet vooral bekendheid als heemkundige en als de eerste conservator van het openluchtmuseum Bokrijk. De vzw Dr. Jozef Weyns-Speelbergen Heem uit Putte houdt de nagedachtenis aan zijn leven en werk in ere en gaf in 2008 al een lijvige biografie uit over hem.¹ Naar aanleiding van Weyns' honderdste geboortedag liet de vzw nu een nieuw boek over hem verschijnen over de titel 'Hartelijkst van huis tot huis'. Uitgangspunt zijn de duizenden brieven en andere archiefstuk-

ken die Weyns heeft nagelaten en die worden bewaard in het Antwerpse Letterenhuis. Auteur is Weyns' schoonzoon en historicus Robert Lenaerts.

De vele duizenden brieven die Jozef Weyns schreef en ontving, geven het boek een bijzondere invalshoek. Dankzij deze briefwisseling krijgt de lezer een boeiende kijk op de persoon die Jozef Weyns was als heemkundige en als conservator van het Openluchtmuseum van Bokrijk, maar evenzeer als mens en als gezinshoofd. Robert Lenaerts stelde op deze manier het levensverhaal van Jozef Weyns opnieuw samen. Bijzonder is dat vooral Weyns zelf aan het woord komt.

¹ S. Van Clemen, S. Wauters e.a. *Achter de traditie: op zoek naar een levend verleden: leven en werk van Jozef Weyns*. Antwerpen, 2008.
Nieuwsbrief Taxandria 4, 2013

Ook zijn uitgebreide vrienden- en kennissenkring komt regelmatig aan het woord. Naast de boeiende inhoud is ook de bijzondere vormgeving van het boek opvallend. Er is bijzondere aandacht voor het sierschrift en de decoratieve zin van Jozef Weyns. In het boek zijn ongeveer 25 brieven integraal opgenomen, waaronder een aantal in het originele handschrift van Weyns. Het boek bevat tevens onuitgegeven tekeningen van zijn hand.

Het boek volgt Weyns grotendeels chronologisch vanaf het oudste bewaarde geschreven spoor van hem uit 1928. Als student aan de Lierse Normaalschool ontwikkelde hij een erg mooi schrift, kalligrafie bleef trouwens altijd één van zijn hobby's. Pas vele hoofdstukken later komen de jaren als student kunstgeschiedenis in Gent aan bod. Hij promoveerde er uiteindelijk op een baanbrekend proefschrift over de negerplastiek in Neder-Kongo. Tijdens de mobilisatie van 1939-1940 ontpopte hij zich echter tot een gedreven heemkundige en werd hij onder andere de oprichter van het Verbond voor Heemkunde. Het zou de rest van zijn leven bepalen. Verschillende hoofdstukken zijn ook gewijd aan zijn werk als conservator van Bokrijk, dat onder zijn leiding werd opgericht en uitgebouwd en een groot succes werd. Veel aandacht gaat er ook naar Weyns als pater familias, hij had immers zes kinderen. En zijn vele geschriften worden besproken. Zijn bibliografie telt dan ook vele honderden nummers. Het postuum voltooide vierdelige *Volkshuisraad in Vlaanderen* uit 1974 is zonder twijfel het bekendste.

Weyns was een man met vele talenten en vrienden, maar zeker ook met tegenstanders. Zo werd hij na de oorlog kortstondig vervolgd wegens zijn 'onvaderlandse' houding en koketteerde hij in de jaren '70 openlijk met het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime. Maar als heemkundige en conservator speelde hij in Vlaanderen zonder twijfel een eersterangs rol. De uitgave van dit goed geschreven en mooi geïllustreerde boek brengt dit zeer degelijk tot uiting en mag niet ontbreken in de bibliotheek van heemkundigen of van heemkundige kringen.

Robert Lenaerts. *Hartelijkst van huis tot huis. Brieven van Jozef Weyns (1913-1974)*. Putte, 2013, 158 p. Om het te bestellen, zie: www.ter-speelbergen.be.

Sam Van Clemen

Vooruitblik op het volgende Jaarboek

Bram Dierckx, student Archivistiek, deed in 2012-2013 heel wat research voor zijn eindwerk over de geschiedenis van het Stadsarchief Turnhout. De titel van zijn eindwerk luidt:

“Met het eind der koord trekken om deze te ontknopen”. Een contextuele analyse van archivalisering en archivering van het Stadsarchief Turnhout (1796-1949)

Bram is bereid om deze lijvige thesis te herleiden tot een goed documenteerd artikel voor het volgende Taxandria Jaarboek. We kijken er naar uit.

Intussen mochten we een artikel ontvangen van Frans Snijders. Hij heeft wekenlang onderzoek gedaan naar de Koninklijke Maatschappij De Edele Handboog van Turnhout.

De fresco van de Turnhoutse Middelaeskerk

Taxandrialid Christian Raskin is al lange tijd gefascineerd door de grote fresco boven het hoogaltaar van de Turnhoutse Middelaeskerk. Daarom sprak hij in oktober af met koster en parochiesecretaris Jan Van Rompuy om de fresco eens van naderbij te bekijken en de afgebeelde personen te benoemen.

De monumentale muurschildering stelt het middelaarschap van Onze-Lieve-Vrouw, patrones en titularis van de kerk voor, ontworpen en gerealiseerd door Lou Asperslagh in 1931.

Asperslagh (Den Haag 1893 - Lubbeek 1949) kreeg zijn opleiding als kunstschilder in Delft. Samen met zijn broers Alex en Henk, beiden glazeniers, startte hij een eigen atelier. In 1934 verhuisde Lou Asperslagh naar Leuven, om zich later definitief in Lubbeek te vestigen.

Aan de voet van Jezus op een troon zit Maria geknield. Ertussen zien we God de Vader en de Heilige Geest, omringd door tien engelen.

Linksboven: kardinaal Van Roey (16), de stichter van de parochie met een maquette van de kerk in zijn hand. Daar-

onder zien we het oudere echtpaar en donateurs van de kerk, dhr. en mevr. A. Misonne – Van Ravesteyn (14-15). Zij waren tevens de ouders van de eerste pastoor van de parochie. Achter hen staat een kloosterzuster (13) die het echtpaar verzorgde.

Aan de rechterzijde staat bovenaan kardinaal Mercier (41), met in zijn hand een papyrusrol. Dit is de encycleiek die hij schreef over het Middelaarschap van Maria.

Helemaal rechts staat architect Jules Taeymans (36) met bril en snor afgebeeld. Onderaan staan twee clarissen die afkomstig zouden zijn van de de Merodelei (21-22).

De muurschildering toont bovendien alle lagen van de bevolking: geestelijken en leken; mannen, vrouwen en kinderen; soldaten en burgers; blanken en kleurlingen, ...

Maar er blijven nog heel wat vragen over. Wie is de soldaat? Wie is het jonge echtpaar? Wie zijn al die andere personen? Zijn zij parochianen? Mocht u meer weten, mag u dit zeker laten weten!

De kerk werd gebouwd van 1928 tot 1932 door aannemer Alfons Hendrickx van het bedrijf Derks en Hendrickx. De onderneming die werd opgericht in 1925 had vestigingen in Brussel en op de de Merodelei in Turnhout.

Nog niet zo lang geleden werd het bedrijfsarchief van Alfons Hendrickx op de zolder van het Kursaal (ooit in zijn privébezit) teruggevonden. Hierin vinden we de plannen, briefwisseling en facturen i.v.m. de bouw van de kerk. Wie wil, kan dit privéarchief onderzoeken in het Turnhoutse stadsarchief onder nummer 50.

Detailfoto's van de fresco in kleur kan je op onze website www.taxandriavzw.be bij "Laatste nieuws" terugvinden.

Meer specifiek op <http://www.taxandriavzw.be/wordpress/?p=553>

Reacties van leden

Hubert Aerts reageerde op het feit dat het archief van de stad Turnhout DIENST ONDERWIJS werd geïnterviewd: "Inderdaad, in 1966 ontstond de aparte dienst onder leiding van Marcel Sas. Ondertussen werd ik vanuit de dienst openbare werken overgeheveld naar deze nieuwe dienst, om dan in 1970 de opdracht te krijgen om de "administratieve taken van de bestuurschef-boekhouder in het cultureel centrum voor te bereiden, uit te werken en op te volgen. Tot dan had de dienst "opvoeding en cultuur" de voorbereiding van de uitbouw opgevolgd. Het is dus in feite sedert 1970 dat een dienst cultuur ontstond."

In verband met de foto op blz. 38 van Taxandria Nieuws had Luc Huygens nog een toevoeging:

"De familie Van Eekert woonde aan de rechterkant van het straatje, waar ook Lode Van Dessel, getrouwd met Su Fleerackers en hun

vier kinderen, Marianne, Elly, Nora en Peter woonden. Lode is dirigent geweest van de Turnhoutse Concertvereniging en week uit naar Amerika, waar hij organist werd in Detroit. Bert Van Eekert, die op het Begijnhof woont, zal dat zeker kunnen bevestigen.

Links is een raam van het woonhuis van Van Ravensteyn, een winkel van 'ijzer en schietgeweren', vooraan op de hoek van dit straatje en de Warandestraat. Het ijzeren poortje ernaast gaf toegang tot de magazijnen. Deze 'poort' samen met de omgeving van het kasteel was de speelplaats van de kinderen uit de buurt. Wij woonden in de Warandestraat nr.6."

Bestuurslid Jacques Boone herkende de locatie van de onbekende foto nr.13: “Het komt me voor dat die foto getrokken werd voor één van de twee paalkransheuvels uit de bronstijd aan de Hoogeindse

Berg te Weelde. (zie o.m. Harry de Kok,Gids van het Oude Turnhout, pp. 215-217; Meex, F, Grafheuvels en Urnenvelden in de Kempen, Brussel, 1976, p. 19, nr 157; ook in publicaties van L. Van Impe bij Archeologica Belgica.) De paalkransen waren met dennenstammen gereconstrueerd. Ik herinner mij dat bij de excursie ter plekke, die op het programma van het congres stond te Turnhout van de Nationale Dienst der Opgravingen (dr. Heli Roosens) en waaraan ik deelnam, die palen er (weer) stonden. De site bevindt zich naast het militaire domein (vliegplein). “

Hartelijke dank voor alle reacties!

Foto (voorlopig?) onbekend nummer 15

Het Stadsarchief ontving in juni deze foto. Een foto van Paul Van Hal, de fotograaf die de voorbije maanden centraal stond in de tentoonstelling Project-i in het Taxandriamuseum. De foto dateert wellicht uit de periode 1910-1914. Maar wie herkent de locatie? En waarom verzamelden zich hier zoveel net geklede mensen?

Stuur uw antwoord naar taxandriavzw@gmail.com met vermelding van nummer 15. Alvast bedankt.

Voorwerp (voorlopig?) onbekend, nummer 4

Onlangs mochten we enkele voorwerpen uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog ontvangen. Naast een huls van een kanonskogel (Polte, 940, DEZ 1917, Magdeburg) was er ook een soort bajonet van 24 cm in een deels metalen, deels lederen etui.

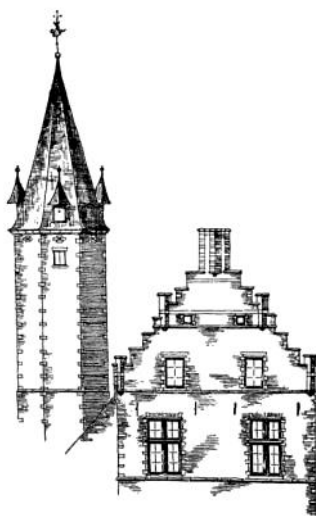

Is dit wel een bajonet en is deze afkomstig uit de tijd van de Eerste of tweede Wereldoorlog?

Stuur uw antwoord naar taxandriavzw@gmail.com met vermelding van nummer 4. Alvast bedankt.

Door eigen opzoekwerk vonden we dat het gekregen kogeltasje van de Duitse Luftwaffe was en in 1942 door Stecher in Freiburg geproduceerd is.

**Met steun van de
Vlaamse overheid**

